

TRABZON YÖRESİNDE BAZI İNANMALAR

Doç. Dr. Ali ÇELİK

Türkiye'de inanmaların folklor metodolojisi içinde ele alınmasının tarihi pek eskiye gitmez. İnanmalar üzerinde başta din bilimciler olmak üzere bir çok sosyal bilimci durmuştur. Çoğu zaman da "halk inançları", çeşitli gerekçelerle "boş inanç", "batıl itikat" veya "geri uygulamalar" veya "cahil halkın pratikleri" olarak nitelenerek tahlil edilmek yerine yok edilmek istenmiştir. Halkbilimci bu yaklaşımların tamamen dışında kalarak "halk inançları" nı analiz etmelidir. Çünkü bu inançlar mitolojik devirlerin, arkaik din ve kültürlerin izlerini taşıyan yeni inanç ve kültürlerle de kaynaşarak halk arasında önemli bir fonksiyon üstlenmiştir.

Hiçbir ön yargı taşımadan halk inançlarının olduğu gibi derlenip, halkbiliminin yöntemleriyle araştırılmasına küçük bir katkı sağlamak üzere Trabzon yöresinden derlediğimiz örnekleri araştırmacıların dikkatlerine sunuyoruz:

Gök Cisimleri - Meteoroloji ve takvimle ilgili inanmalar:

Ay tutulması: Gök cisimleriyle ilgili en önemli olay ay tutulmasıdır. Ay Tutulma, devam ettiği sürece ezan okunur, salâ verilir, namaz kılınır ve silâh atılır. Böylece günahkâr insanlar yüzünden tutulan ayın kurtulacağına inanılır.

Gök gürlemesi: İlk baharda işitilen ilk gök gürlemesi duyulunca, herkes eline geçirdiği kaşık, bıçak, anahtar veya herhangi bir metal parçasını hafifçe ısıtır. Böylece o yıl yıldırım düşmesinden korunulacağına inanılır.¹

Yağmurla ilgili inanmalar:

Kuraklık olursa dokuz köy halkı bir-

leşerek yağmur duasına çıkarlar.

Yağmuru durdurmak için suya kısarak başı konur ve kızgın sac kapıya atılır.

Küçük çocuklar devamlı tükürürlerse yağmur yağar.

Hava tahminleri ile ilgili inanmalar:

Akşam baca çekmez ve duman evin içine dolarsa, ertesi gün havanın açık olacağına inanılır.

Kızgın bir sacayağının üstünde kurumlar genişleyip büyürse, o yılın kurak geçeceğine inanılır.

Geceleyin şimşek oynarsa ertesi gün havanın bozacağına işaret eder.

Gece, çakalların sürüleri halinde ulumaları, havanın açacağına işaret eder.

Günlerle ilgili inanmalar:

6 Mayıs, Hıdırellez gündüdür. Annelerini üzdükleri için beddua alan ve ayrı düşen Hıdır ve İlyas adlı kardeşlerin yıldı bir kere bugün buluştuklarına inanılır. Bu günde yağmur yağacağına inanılır. Bu gün iş yapılmaz, kırlara gidilir. Eğer iş yapılırsa yıl boyunca bunun uğursuzluğa yol açacağına ve işlerin hep ters gideceğine inanılır. Bugün yaş ağaç kesmek de uğursuzluk addedilir.

Galandar, Ocak ayının 13. gündür. Yeni yılın başlangıcı sayılır. Akşam herkes kendi evinde eğlenir. Sabahleyin kimse kapısını açmaz ve evine de hiç kimsenin gelmesini istemez. Eve gelen biri olursa o senenin uğuru da uğursuzluğu da ona yüklenir. Evden bir şey isteyen olursa, yılın tamamının vermekle geçeceğine inanıldığından, verilmez.

Mümkün olduğunca az masraf edilir. Meyve ağaçları balta ile korkutulur. Ahırda körpe buzağı varsa uğur için eve getirilir.

Aladubra, 7 Temmuz günüdür. Sağlık için önemli bir gündür. Deniz kenarına gidip yıkanmanın, en azından el, yüz ve ayakları yıkamanın bütün hastalıklara iyi geleceğine, hatta çocuğu olmayanların derdine bile çare olacağına inanılır².

Salı günü yolculuk yapmanın uğursuzluk getireceğine inanılır.

Büyük, sihir, fal ile ilgili inanmalar:

Dert tutma: Erkekler tarafından Cinci tabir edilen kişilere para verilerek yaptırılan büyü sonunda ortaya çıktığına inanılan sara'ya benzer bir hastalıktır. Cinciler, genç kızın veya kadının elbiselerinden bir parça alarak önce bununla tütsü yaparlar, sonra da muska yazıp, üzerinden atlamasını sağlarlar ve bu suretle o kadının veya kızın hastalanmasına sebep olurlar.

Bağlama: Damadı güç durumda bırakmak için, düşmanları tarafından gerdek gecesinde yapılan büyüdür.

Tabiat üstü güçlerle ilgili inanmalar:

Cazı: Kadın olarak tahayyül edilen bu varlığın, insanlara her zaman kötülük yapmak istediğine inanılır. Ocak zincirinden aşağı inen cazılara karşı tedbir olarak yörede it gültü denilen gültün dallarıyla evlerin bacaları örülür. İnanca göre kedi şeklinde bacadan inen cazılar, it gültünün dikenlerinden çekindikleri için içeri giremezler.

Cin: Çoğu cinler de cazılar gibi insanlara düşmandır. Bunların da Müslüman ve gâvur olanları vardır. Eğer birini müslüman bir cin çarpmışsa, hocaya, gâ-

vur bir cin çarpmışsa papaza gidilir. Cinlerin geceleri ortaya çıktığına inanılır ve ikindiden sonra dışarıya sıcak su sepmek, gece evden çıkmak tehlikeli sayılır.

Ev, ev eşyaları ve bazı araç gereçlere bağlı inanmalar:

Yeni yapılan binaların kapısına nazar değmemesi için sarmısak ve boncuk takılır.

Kapı eşiğine oturanlar iftiraya uğrurlar.

Ocaktaki zinciri sallamak iyi değildir. Sallayanın borcu artar.

Sacayağının üzerine oturan kadının bütün çocukları kız olur.

Sacayağı ateşte boş olarak durursa, ölü suyu bekler.

Dişi köpek yavrusu sacayağından geçirilirse, bir daha yavrulayamaz.

Eskimiş veya kırılmış bir sacayağı tamire götürülmez çünkü, tamir eden ustanın eşi ötür.

Boş beşik sallanırsa bebeğin karnı ağrır.

Süpürgeyle çocuk dövülmez, dövülürse hırsız olur.

Ev süpürülürken, süpürge birine dokunursa derhal üzerine tükürülür. Eğer tükürülmezse o kişi büyüyemez.

Misafirle ilgili inanmalar:

Tavandan maniya (kurum) parçalarının düşmesi ve ev sahibinin gözünün dalması misafir geleceğine işarettir.

Gitmesi istenen misafirin ayakkabısının altına tuz sürülür.

Misafir geleceğini gösterir.

Hiç sebep yokken, uzaktaki birinin adı anılırsa bu onun geleceğini gösterir.

Hastalıklarla ilgili inanmalar:

Çocuklar, boğmacaya yakalanmalarını için ya ceviz ağacının kökünden veya ikiz çocuk anası bir kadının don ba-

ğundan üç kere geçirilirler.

Göz ağrısına yakalanan kişi, dişi köpeğin çanağındaki su ile gözlerini yıkar sa iyileşir.

Küçük çocukların ağızlarında beyaz kabarcıklar olursa, bir çobana götürülür, o da ağızlarına çakmak çakar.

Küçük çocukların sancılarını kesmek için hocaya bıçak ağzı yazdırılır ve bu bıçağın batırıldığı su çocuğa içirilir.

Nazar-Kem gözle ilgili inanmalar:

Nazar değdiğinden şüphelenilen kişinin başının üzerine su dolu bir tas koyulur ve içine ocaktan alınan közler atılır. Eğer kömürler batarsa nazar değdiğine, batmazsa değmediğine inanılır.

Hayvanlara bağlı inanmalar:

Gece köpek uluması, dişi (bardı)

çakalın bağırması birinin öleceğine işarettir.

Birinin başının üzerinde karganın ötmesi, onun bir felakete uğrayacağını gösterir.

Yolda tavşana rastlanması, sabahleyin karganın bağırması uğursuzluk sayılır.

Horozun zamansız ötmesi, belâ geleceğini gösterir.

Rumi yılbaşı sabahı ineklerin kuyruklarını kesmenin uğur getireceğine inanılır.

Geceye bağlı inanmalar:

Gece dikmiş dikmek, tırnak kesmek günahdır. Aynaya bakmak iyi değildir.

NOTLAR:

1 Trabzon-Maçka-Akarsu Köyü

2 Trabzon-Merkez Bostancı Köyü

BİZE GELEN KİTAPLAR

Töfik Aşım-oglu KURDAEV "Kniga Narodnoy Pamyati", Almatı 1997 • "Koblandı Batır", Moskova 1975 • "Batırlar Cırı", (İkinci Tom) • Ferhat TAMİR, "Mağcan Cumabayev Ölenderi" Ankara 1993 • Kadir Mirza Eli, "Cüz Halıktın Cumbagı" (İki kitapça), Almatı 1997 • Saylaybek Estayuh Cumabek, "Kazıgurt Perzenti Kalaybek Tursunkulov'a Armağan", Almatı 1998 • Tahir Kahhar, "Mehmet Emin Yurdakul", Taşkent 1998 • Dr. Yaşar KALAFAT, "Anadolu Türk Halk Sufizmi", Ankara 1997 • Dr. Yaşar KALAFAT, "Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'da Eski Türk Dini İzleri", Ankara 1998 • İmren SEVİNDİK, "Yayla Yolunda Aşık Esiri", Sivas 1998 • Aşık Sefil Kadimi, "Can Bağı", İstanbul 1997 • Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK, "Aşık Veysel Şahbazoğlu", Ankara 1998 • Paşabeyzâde Ömer Ali Bey (Hazırlayan M. Kayahan Özgül) "Türkmen Kızı" Zagnos Kültür Eğitim Vakfı Yayını, Balıkesir 1998 • Muharrem EREN, "Zagnos Paşa" Zagnos Kültür Eğitim Vakfı Yayını, Balıkesir 1998 • M. Kayahan ÖZGÜL, "Helvacı-zâde Muharrem Hasbi Hayatı ve Eserleri" Zagnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir 1998 • Muharrem EREN, "Mutasarrıf Ömer Ali Bey" Zagnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayını, Balıkesir 1998 • Surayıya Faroqhi (Çev.: Elif KILIÇ), "Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998 • Nail Tan, "Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler", İstanbul 1997 • Tahir GAHHAR - Hüseyin ÖZBAY "Günümüz Özbek Şiirleri Antolojisi" Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1998 • Cemal KURNAZ "Anadolu'da Orta Asyalı Şairler" Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1998 • Cemal KURNAZ - Mustafa TATÇI, "Aşk Çağlayanı Bayburtlu Celali" Reyhan Yayınları Ankara 1998 • İslam SADIK, "Susmak Kızıl Deyilmiş" Bakü 1992 • Bekir ŞİŞMAN "Samsunlu Aşık Kemalî Bülbul-Şiirlerle Atatürk, Cumhuriyet, Demokrasi" Samsun 1998.